

Lideratge i agenda política en femení: diversitat d'estils o desigualtat social?

Sara Moreno Colom

Professora de Sociologia de la UAB

sara.moreno@uab.cat

Departament de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona

Edifici B. Campus Bellaterra 08193 Bellaterra (BCN)

Despatx: B1-177 Telèfon: 935812508

L'acceptació del sufragi femení representa una de les grans transformacions socials de les societats occidentals del segle XX. Arran dels primers moviments feministes, protagonitzats per les anomenades sufragistes, els països democràtics reconeixen a les dones el dret a vot i el dret a ser escollides com a representants polítiques. Un reconeixement que també recull la Declaració Universal dels Drets Humans, per bé que avui encara existeixen països com Aràbia Saudi, Liban o Oman on es nega a les dones l'accés al món públic en general i al món polític en particular.

Al marge d'aquests casos propis de sistemes deficitaris democràticament, l'accés de les dones a la vida política ha augmentat en tots els contextos democràtics. Però la representació femenina en les institucions i òrgans de participació encara és inferior a la masculina. Les causes d'aquesta desigualtat cal cercar-les en els obstacles que limiten a les dones a participar de la vida política i que troben el seu rerefons en la divisió sexual del treball. El cas és que el manteniment del pes simbòlic d'aquesta divisió condiciona i estructura el projecte de vida d'homes i dones tot reconeixent l'esfera pública com aquella pròpiament masculina i relegant les dones a l'esfera privada. En la mesura que aquesta darrera esfera està mancada de valor social i econòmic resta totalment aliena al poder polític, el qual es concentra en mans d'aquells que, socialment, són considerats els protagonistes de la vida pública.

La concentració del poder és una de les raons que explica perquè a diferència del mercat de treball, el món de la política es presenta més hermètic davant l'entrada de dones. Si bé és cert que cada vegada són més les dones que participen de la vida política, cal no oblidar que la representació femenina sempre ha estat major a escala local, on la capacitat de poder escasseja.

Per tot plegat, no és res estrany que l'augment de la presència femenina en les anomenades elits polítiques emergeixi com un repte social per les societats democràtiques del segle XXI. Una mirada a l'escenari polític internacional sembla

indicar que s'ha iniciat el camí adequat ja que, actualment, es comptabilitzen fins a sis dones caps d'estat: Ellen Johnson-Sirleaf a Libèria, Angela Merkel a Alemanya, Tarja Halonen a Finlàndia, Michelle Bachelet a Xile, Cristina Fernández a Argentina i Gloria Macapagal Arroyo a Filipines.

Les dones dins les elits polítiques

Davant d'aquest escenari polític, creix l'interès per analitzar quina és la contribució de les dones a la vida política. De fet, aquesta preocupació forma part d'un debat que emergeix dins la teoria política feminista des d'on es critiquen les característiques del poder vigent i a les dones interessades, exclusivament, en conquerir-lo tot deixant al marge la seva transformació (Uriarte, 1997). Es tracta, doncs, d'un enfocament que cerca centrar l'atenció en els problemes del model de participació i no en les dificultats de les dones per participar. La qual cosa suposa reconèixer les dificultats d'un sistema polític construït en el si d'una societat patriarcal on els referents estan pensats i desenvolupats per un ciutadà home. Les transformacions socials dels darrers anys expliquen, en bona part, perquè aquesta mirada crítica ha guanyat espai dins la sociologia política tot consolidant l'anàlisi del paper de les dones dins les elits polítiques com a objecte d'estudi.

El cas és que durant molt de temps, els especialistes s'han limitat a recollir els percentatges de participació d'homes i dones en els parlaments nacionals i autònoms dels governs. La interpretació d'aquestes dades no ha anat més enllà que la simple constatació de la quasi inexistència de representació femenina en llocs d'alta responsabilitat política al marge de qualsevol reflexió i explicació. Contràriament, cada vegada són més les veus que plantegen l'absència o escassa representació femenina com una problemàtica sociològica. Des d'aquesta perspectiva, més enllà de quantificar l'accés de les dones a les institucions polítiques, es formulen dues qüestions centrals: És possible parlar d'un estil de lideratge polític femení? Existeix una agenda política femenina?

Malgrat aquest interès creixent per l'anàlisi del paper de les dones dins les elits polítiques manca molta evidència empírica per a poder donar resposta a aquestes preguntes. Els pocs estudis realitzats fins ara coincideixen en subratllar la influència del

gènere sobre l'exercici de la política si bé difereixen a l'hora de concretar els efectes d'aquesta variable (Norris, 1997).

Sobre el lideratge polític de les dones

Pel que fa la qüestió del lideratge polític, els estudis realitzats fins el moment es poden agrupar en tres línies de recerca (Uriarte-Elizondo, 1997). D'una banda, cal parlar d'aquelles investigacions que neguen l'existència d'un estil femení a l'hora de liderar políticament. En aquest cas, l'argumentació de fons apunta la necessitat de considerar altres variables - com ara el partit polític, la classe social o l'ètnia - al costat del gènere per explicar les diferències en la manera de governar. Una explicació que es justifica tot contraposant les figures de diverses dones polítiques. En aquest sentit, els exemples més citats contraposen la figura de Margaret Thatcher amb la de Benazir Bhutto.

D'altra banda, cal fer referència a les investigacions que subratllen la importància del context sobre possibles similituds i diferències entre homes i dones que ocupen alts càrrecs polítics. En aquest sentit, Genovese (1993) defensa que més enllà dels estils, existeixen situacions diferents que requereixen lideratges diversos i que tant poden afectar l'exercici de la política entre els homes com entre les dones.

Finalment, cal citar els estudis que posen de manifest l'existència d'una contribució específica de les dones en el lideratge polític. Davant la dificultat d'obtenir evidències empíriques sobre aquesta qüestió, aquestes investigacions es basen en l'experiència de les mateixes dones que es troben dins les elits polítiques. Així s'evidencia amb el testimoni de l'ex-ministra francesa de treball Martine Aubry: "En la política com en la resta d'esferes les dones molesten perquè diuen el que pensen més fàcilment i més directament (...) les dones molesten perquè no dubten a l'hora de plantejar els debats mentre que el homes dubten en fer-ho per no crear oposició" (citada a Uriarte-Elizondo, 1997).

Tot i la manca d'evidència empírica, aquesta darrera línia d'investigació és la que millor permet abordar la presència de les dones dins les elits polítiques com a problemàtica sociològica. Efectivament, des d'una perspectiva sociològica cal tenir present la influència d'un procés socialitzador diferencial per raó de gènere a l'hora d'analitzar els estils de lideratge. Certament, el pes d'aquesta socialització varia segons la trajectòria política i les condicions materials d'existència però aquestes dues variables

no esborren l'empremta que deixa el gènere. Així es constata al observar que les diferències assenyalades entre el lideratge d'homes i dones s'acostumen a construir sobre els estereotips de gènere vigents en les societats occidentals: mentre que la sensibilitat social, la cooperació, la proximitat, l'amabilitat, la passivitat i la manca de competitivitat es consideren atributs propis de les dones polítiques; la competitivitat, l'ambició, l'agressivitat i la distància són percebuts socialment com atributs masculins.

Tanmateix, cal recordar que el problema de fons no rau en el contingut d'aquests atributs, sinó en la seva acceptació i valoració dins del món de la política. I és en aquest punt on cal parlar de desigualtats ja que, ara per ara, segueixen marcant la pauta de comportament els trets propis del lideratge masculí. Amb tot, sembla possible afirmar que el poder no és indiferent al gènere però sí al sexe en la mesura que les dones que formen part de les elits polítiques reproduïxen trets masculins, socialment acceptats com els vàlids dins del món de la política. Una acceptació que, tal com subratlla Viladot (1999), es vehicula, en bona part, a través dels mitjans de comunicació.

Sobre l'agenda política de les dones

Pel que fa la qüestió de l'agenda política, la recerca existent coincideix en assenyalar la importància cabdal de la variables estrictament polítiques per sobre del gènere. És a dir, les posicions entre un home i una dona conservadora es troben abans que les posicions entre dues dones de tendències polítiques oposades (Norris, 1986).

Ara bé, més enllà d'aquesta primera constatació, el gènere sembla exercir un paper clau en la definició dels continguts i els valors polítics. El cas és que diverses investigacions posen de relleu que les dones són en general més progressistes que els homes; es mostren més preocupades i interessades per aquelles àrees de govern amb un major contingut social com són l'educació, la salut i els serveis socials (Norris, 1986; Uriarte-Elizondo, 1997).

Des d'una perspectiva sociològica, cal recordar que, contràriament el que defensen algunes veus, la major sensibilitat social de les dones no és producte de l'atzar ni de la naturalesa, sinó que té a veure amb la manca de valor d'aquestes àrees allunyades del "nucli dur" de la política i el procés socialitzador diferencial per raó de gènere. A més, la consideració d'aquests factors socials permet assenyalar i explicar l'existència d'una

segregació vertical i horitzontal en el món de la política. Un món on l'avenç en la representació i la participació política de les dones no s'ha vist acompanyat d'un avenç en la distribució de competències i, en última instància, en la distribució del poder.

Les dones en política: entre les diferències i les desigualtats

Atesa la influència del procés socialitzador sobre el lideratge i l'agenda política, sembla necessari traslladar els interrogants plantejats del terreny de les diferències al terreny de les desigualtats. És a dir, mentre no canviïn els valors que regeixen el món de la política, uns valors que no deixen de reflectir la realitat social, les diferències en els estils de lideratge i els continguts polítics entre homes i dones s'han de llegir en termes de desigualtat. Unes desigualtats que expliquen perquè els atributs femenins en les formes de lideratge sovint representen un obstacle per a la trajectòria política i perquè les diferències en els continguts polítics sovint tenen efectes competencials directament relacionats amb el poder.

La paradoxa de les dones i la política: a l'esquerra dels governs i a la dreta de l'electorat

Tanmateix, també cal recordar que l'entrada massiva de dones en les estructures de govern pot comportar canvis en els continguts i les orientacions de les polítiques públiques tal com mostren els casos dels països nòrdics. Es tracta d'uns canvis que introdueixen una especial atenció a les polítiques socials, en concret, les dirigides a necessitats de cura i reproducció de la vida humana. La qual cosa explica perquè la presència de dones en les elits polítiques és major en els partits d'esquerres (Norris, 1997). En aquesta tessitura, es podria esperar que aquesta sensibilitat per la qüestió social vinculada a un model polític que aposta pels serveis públics i l'estat del benestar es traslladés al comportament electoral de la població femenina. Però, paradoxalment, els estudis sobre comportament electoral mostren que les dones donen un major suport a partits de centre-dreta, tot declarant-se més conservadores que la població masculina (Cantijoch-Tornos, 2005). Aquesta paradoxa sembla reforçar la hipòtesi que nega l'existència de models de lideratge i agendes polítiques femenines alhora que apunta la creació d'una massa crítica com un dels reptes principals de les dones que es troben dins les elits polítiques.

Bibliografia

Cantijoch, M.; Tormos, R. (2005). *La diferència de gènere. Anàlisi del comportament electoral de les dones a Catalunya*. Barcelona: Fundació Nous Horitzons.

Genovese, M.A. (1993). *Women as national leaders*. Londres: Sage.

Norris, P. (1986). "Women in congress: a Policy difference?" *Politics*, 6 (1): 34-40.

Uriarte, E.; Elizondo, A. (coord.) (1997). *Mujeres en política*. Barcelona: Ariel.

Vilador, M.A. (1999). *Les dones en la política. Obrir camí i resistències al canvi*. Barcelona: Columna assaig.